

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

- Dansk Numismatisk Forening • Føroya Myntsavnarafelag • Myntsafrarafélag Íslands •
- Norsk Numismatisk Forening • Numismatiska Föreningen i Åbo • Skånes Numismatiska Förening •
- Nationalmuseets Myntkabinett • Den kgl. Mønt- og Medaillesamling • Kungl. Myntkabinetet •
 - Lunds Universitets Historiska Museum • Myntkabinetet, Universitetet i Oslo •
 - Suomen Numismaattinen Yhdistys • Svenska Numismatiska Föreningen •
 - Uppsala universitets myntkabinett • Numismatiska Forskningsgruppen •
 - Myntsafr Seðlabanka og Þjóðminjasafns •

*Irländska Quatrefoil-imitationer och
andra rön kring stampkedja 105 i Lund*

Brudesolv på Amagermuseet

Nr. 4 · Oktober 2020

MØNTER OG PENGESEDLER KØBES OG SÆLGES

HAFNIA COINS | FINN RASMUSSEN

GL. KONGEVEJ 172, A | DK 1850 | FREDERIKSBERG C
+45 - 3321 7127 | WWW.HAFNIACOINS.DK | HAFNIACOINS@GMAIL.COM
ÅBEN TIRSDAG – FREDAG KL. 11.00 - 17.30

LUKKET MANDAG OG LØRDAG

Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

Nordisk Numismatisk Union Medlemsblad er udgivet siden 1936 af Nordisk Numismatisk Union. Udkommer i 2020 med fire numre: januar, marts, september og oktober.

Ikke medlemmer kan tegne abonnement ved henvendelse til Dansk Numismatisk Forening: John Lind – johnlind59@gmail.com

Redaktion:

Funerende hovedredaktør:

Jens Christian Moesgaard
jens.christian.moesgaard@ark.su.se

Ansvarlig over for presseloven:

Formand for Dansk Numismatisk Forening,
Preben Nielsen.

Lokalredaktioner:

Møntkabinetterne i de enkelte lande
Norge:

Håkon Roland,
hakon.roland@khm.uio.no

Island:

Sigurdur H. Palmason, shp@cb.is

Sverige:

Cecilia von Heijne
Cecilia.vonHeijne@shm.se

Finland:

Frida Ehrnsten,
frida.ehrnsten@kansallismuseo.fi

Danmark:

Line Bjerg, line.bjerg@natmus.dk

Annonceredaktion:

Preben Nielsen
Galionsvej 12, 2 th., DK-1437 København K
Tlf. (dag) + 45 20 20 78 16
formand@numismatik.dk

Eftertryk af artikler med videre kun med forfatterens tilladelse og kun med angivelse af kilden.

Afleveret fra trykkeriet i uge 41
Dystan & Rosenberg ApS.

ISSN 0025-8539

INDHOLD

*Bo Gunnarsson
Irländska Quatrefoil-imitationer och
andra rön kring stampkedja 105
i Lund 101*

*Jens Christian Moesgaard
Brudesølv på Amagermuseet 109*

Personalia

*Henriette Lyngstrøm og Christoph Kilger
PhD-forsvar om
bornholmske vikingeskatte 120*

Numismatisk Litteratur

*Jens Christian Moesgaard anmelder
Monica Golabiewski Lannby,
Kung Knut Eriksson och Penningarna . 122*

*Jens Christian Moesgaard anmelder
Bengt Holmén,
Gunnar Holsts Stiftelse för
Numismatik 1991-2015 123*

Foreningsliv – i Norden

*Sverre Dyrhaug
Formannsskifte i
Norsk Numismatisk Forening 124*

MØNTAUKTIONER

Dit jyske alternativ når du skal købe og sælge
Vi afholder 2 årlige møntauktioner, forår og efterår
Kontakt os for salg af enkeltmønter, samlinger og gl. sedler

Vore traditionelle auktioner indeholder altid mange
spændende ting, moderne møbler, smykker, kunst m.m.

Se vor hjemmeside www.ho-auk.dk for næste auktionsdato

HOLSTEBRO AUCTIONER

Stationsvej 76, 7500 Holstebro, Tlf. 97 40 11 11

www.ho-auk.dk

Irländska Quatrefoil-imitationer och andra rön kring stampkedja 105 i Lund

Av Bo Gunnarsson

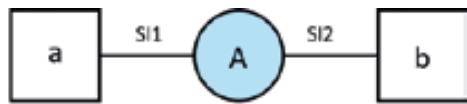
I två tidigare artiklar har författaren behandlat imitationer av Knut den Stores Quatrefoil präglade i områden i anslutning till Irländska sjön. Artiklarna har uppdaterat den brittiske forskaren Mark Blackburns forskningsresultat men även påverkat Brita Malmers enastående corpus över skandinaviska imitationer av anglosaxiska mynt. De två artiklarna har dels behandlat Hiberno-skandinaviska Quatrefoil-imitationer slagna i Dublin och dels gruppen "Irish Sea imitations", troligen präglade på Isle of Man. Denna tredje och avslutande del behandlar de stampar av typen Quatrefoil med irländsk stil som förekommer i anslutning till den stora kedja 105 som Malmer attribuerat till Lund. I samband med de detaljerade stampstudierna som utfördes som underlag för artikeln, gjordes ytterligare några iakttagelser som berör kedjan vilket också redovisas.

Blackburn tar i sin sammanställning upp tre mynt under rubriken "Scandinavian Imitations probably struck with a Hiberno-Norse Quatrefoil die" betecknade SI1-SI3 och med stampbeteckningarna Aa, Ab, Bc (Blackburn, 1996, s. 17, plate 1; 2011a, s. 365, 369). SI1 och SI2 delar åtsidesstamp (A) som är av typen Quatrefoil med entydig irländsk stil medan frånsidesstamparna är av typen Last Small Cross men där den inre cirkeln saknas på en av stamparna (stamp a). På SI3 är både åt- och frånsidesstamparna av typen Quatrefoil. Figur 1 visar sambanden mellan stamparna grafiskt.

Liksom i de två tidigare studierna har Blackburns (1996, 2011a) och Malmers (1997) publikationer jämförts och än en gång kan man konstatera att dialogen varit knapphändig dem emellan. När det gäller SI3 anger Blackburn: "Published in Dolley 1974 as part of a large Scandinavian die-chain". Den stora stampkedjan som nämns är den som Malmer utvecklade till den stora kedja 105, attribuerad till Lund. Hos Malmer har myntet stampbeteckningen 708.1909¹. Endast ett exemplar är känt och finns i Kungliga Mynt och Medaljsamlingen i Köpenhamn.

För SI1 och SI2 anger Blackburn ingen inkoppling i någon kedja utan de två mynten med de tre olika stamparna utgör således en 3-länk i hans sammanställning. Återigen kan man finna mer information genom att studera Malmer. Åtsidesstampsen (Blackburn A) med den karakteristiska

**Blackburn SI1-SI2
Länk A**

Blackburn SI3

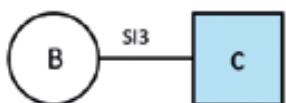

Fig. 1. Stampbeteckningar enligt Blackburn (1996, 2011a). Blackburns bedömning är att de färgmarkerade stamparna A och c är irländska och stamp B, engelsk.

¹ En fullständig stampbeteckning inleddes med ett prefix som anger vilken volym av Comm. NS som avses, i det här fallet 9, och därefter stampens numrering. I denna artikel har prefikset endast använts i de få fall då ett mynt är dokumenterat i Comm. NS 4.

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

irländska stilens, återfinns hos Malmer under stampnummer 733, även denna ingående i kedja 105 (figur 2). Här är dock inte stamp 733 stampkopplad till de två frånsidesstamparna som Blackburn anger utan till två helt andra stampar med beteckningarna 1749 respektive 1881. Med de sammanlagda uppgifterna från Blackburn och Malmer har stamp 733 därmed kopplingar till fyra olika frånsidor. Även de två frånsidesstamparna (Blackburn a och b) återfinns hos Malmer, då under beteckningarna 1865 respektive 1742 (fig. 4 a och b). I tabell 1 visas en korsreferens mellan Blackburns stampbeteckningar och motsvarande stampnummer hos Malmer.

Mot denna bakgrund kan man börja skissa på en ny bild med den sammanlagda informationen från Blackburn och Malmer och därmed komplettera kedja 105. Av de fem stampar som Blackburn beskrivit återfinns en i del C av kedja 105, tre i den mycket komplexa del D och en i en 3-länk. Placeringen av stamparna framgår av figur 5 dock utan att de nya stampkopplingarna från Blackburn ritats in.

Lund och kedja 105

Ett första steg är att inkludera 3-länken där stamparna 733 och 1865 kopplas samman via Blackburn SI1. En detaljerad analys visar dessutom att stamp 507 är en omgravering av stamp 506. Att Malmer identifierade dem som två olika stampar var bland annat skillnaderna i utförandet av bokstäverna D i kungens namn och i E i REX. Dessutom de grövre linjerna i hjälmen (figur 6, övre bilderna). Att det istället handlar om en omgravering av stampen ser man genom att studera spår på mynten som orsakats av korrosionsangrepp. Dessa "fingeravtryck" kan ses på båda mynten och dessutom hur korrosionen har utvecklats i omfattning på stamp 507 (figur 6, nedre bilderna).

Ett sannolikt scenario är att stampen varit oanvänt en längre tid och då kraftigt korroderat. När den korroderade stampen återigen har börjat användas har den först gjorts ren från rost och därrefter även graverats upp på flera ställen. Det som dock inte säkert går att avgöra är om stampen varit vilande under en period, vilket är det troliga, eller korroderat och slitits i en fuktig myntverkstad under kontinuerlig användning. I stampdiagrammet, figur 7, har stampen därför illustrerats i form av två överlappande cirklar. När det gäller andra omgraverade stampar har Malmer normalt indexerat dessa med en bokstav (exempelvis stamparna 270A, B, C; Malmer 1997, s. 394-395).

Går man återigen tillbaka till myntet SI3, stampbeteckning Bc, Malmer 708.1909, är frånsidans omskrift läsbar till +FIE REH MNO DYFL, det vill säga myntmästaren Farmann och myntorten Dublin (figur 3). Stamparna 708 och 711 har tidigare bedömts vara identiska och i med detta har kedja 134 kopplats ihop med kedja 105 (Gunnarsson, 2009, s. 83-84). En ytterligare fördjupad analys där dessutom

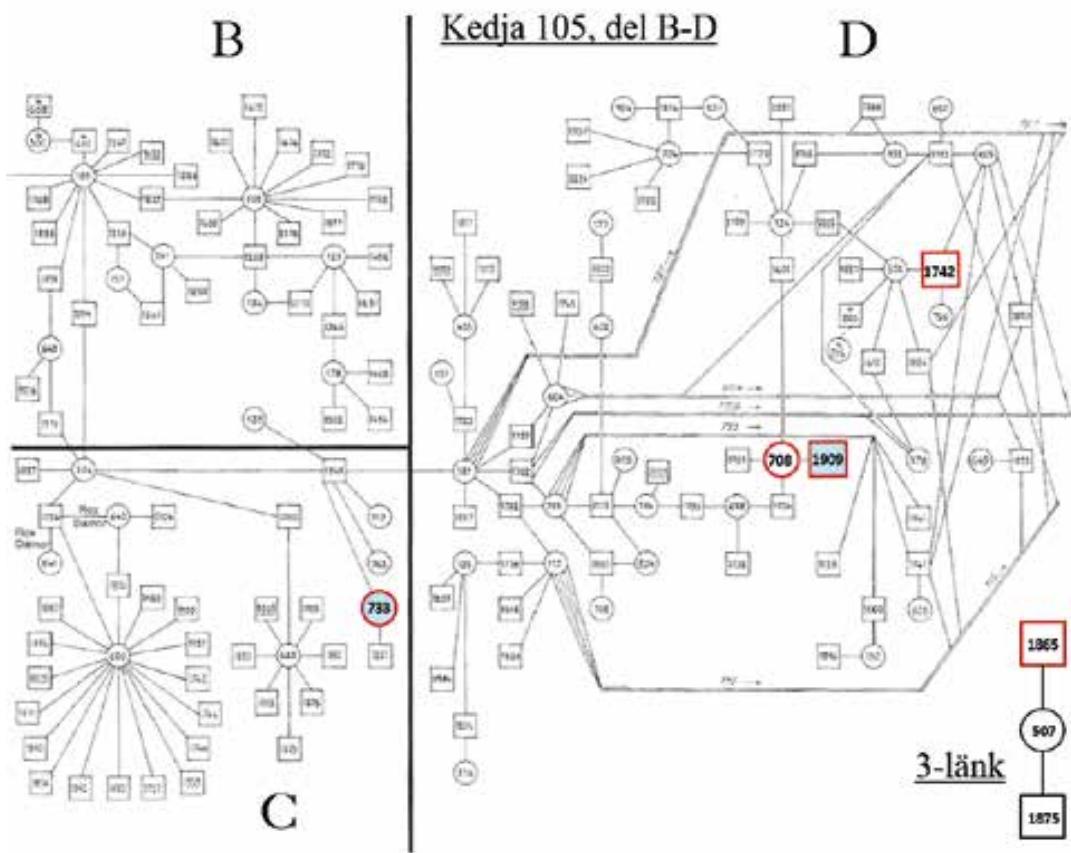
Fig. 2. Den karakteristiska irländska porträttstilen på Blackburn stamp A, Malmer stamp 733, med den i en båge uppvika manteln bakom nacken, det något bakåtlutade huvudet och den utskjutande hakan.

Fig. 3. Den irländska frånsidan, Blackburn stamp c, Malmer stamp 1909 med inskriften +FIE REH MNO DYFL som tolkat ger myntmästarnamnet Farmann och myntorten Dublin.

Fig. 4. Frånsidorna a respektive b som Blackburn bedömdde slagna med skandinaviska stampar. Båda är av typen Last Small Cross men där den inre cirkeln utelämnats på det enda myntet. Malmers beteckningar på de två stamparna är 1865 respektive 1742.

Tabell 1. Korsreferens mellan stampbeteckningar hos Blackburn (1996, 2011a) och Malmer (1997).

Blackburn stampbeteckningar	Malmer stampnummer
A	733
a	1865
b	1742
B	708
c	1909

korrosionsangreppen på stamparna har analyserat visar att även stamp 710 är identisk med de två tidigare. Stamparna 710 och 711 ingår båda i kedja 134. Den kronologiska ordningen för de tre stamparna baserat på korrosionsangreppens utveckling är troligtvis 710-711-708. För att säkerställa detta måste dock fler mynt studeras vilket ännu inte har funnits möjligheter till. Då det ser ut att handla om en gradvist ökande korrosion och att det inte finns spår av någon uppgrävning av stamparna bedöms de ha varit i kontinuerlig användning utan några längre avbrott.

I den ursprungliga kedja 134 finns ett mynt med stampkombinationen 711.1535. Myntet som är i dåligt skick är endast känt i ett exemplar, förvarat i Kungliga Myntkabinettets samlingar. I samband med att stamparna 708/710/711 bedömdes att vara identiska studerades även stampkoppplingarna till dessa. Det visade sig att frånsidestampen 1535 till det dåliga myntet gick att identifiera som identisk med stamp 1227. Malmer hade inte uppfattat intialkorset och därmed inte läst inskriften i rätt ordning. När analysen gjordes uppmärksammades en gammal notering som författaren gjort i samband med arbetet med en tidigare publicerad artikel om kedjan. Noteringen pekade på att även stamp 9152 skulle kunna vara identisk med 1227 vilket också bekräftades vid en ny undersökning. Således har tre åtsidesstampar identifierats vara identiska: 1227, 1535 och 9152 (figur 10).

Den "nya" stampen har en koppling till Helmet-stampen 502. Redan när Malmer ritade kedja 105 misstänkte hon att en av stamparna som do-

Fig. 5. Översikt som rödmarkarer visar var de fem stamparna som Blackburn beskriver återfinns hos Malmer (1997). De två stamparna med sannolikt irländskt ursprung är markerade i blått. Bilden visar en delmängd av kedja 105, där del A utelämnats, samt den 3-länk som berörs.

Fig. 6

Fig. 6. Stamparna 506 och 507. Övre bilden visar några av skillnaderna som bidragit till att Malmer identifierat dem som två olika stamper. Den undre bilden åskådliggör korrasionskadorna som vid detaljanalys visar sig vara identiska på de båda mynten men utökade på stamp 507. Syntesen är att 506 och 507 är samma stamp som graverats om.

kumenterades i Comm NS 4: 4.314 (Malmer, 1989)² kunde vara identisk med 502. Detta ritades i form av en streckad linje i stampdiagrammet. 4.314 finns i ett exemplar från ett norskt fynd från Årstad, Egersund. Tack vare generöst tillmötesgående från Elina Screen i Oxford, som författat SCBI- volymerna över engelska mynt och mynttyper i de norska samlingsarna, kunde författaren få tillgång till digitala bilder av myntet och därigenom bekräfta att stamparna är identiska. Det aktuella myntet finns beskrivet under SCBI 66, nummer 4120 (Screen, 2015).

I figur 11 återfinns den samlade bilden av dels de två Quatrefoil-stamparna med irländskt ursprung (blåmarkerade) tillsammans med de nya stampkopplingarna som bildades baserat på Blackburns forskning. Till detta infogas kedja 134 (gulmarkerat) samt de stamper som inkluderats med hjälp av Blackburns forskning och de som identifierats av författaren som identiska vid detaljanalyser (gråmarkerade).

En ytterligare intressant observation är att det finns tre mynt slagna på fyrkantsplants i det komplex som beskrivs, 4.314.820 (502/4.314.820), 502.1227 (502/4.314.1227/1535/9152) och 507.1865. Mynt på fyrtakta myntämne brukar ses som ett signum för sigtunapräglingar. När det gäller stampen 502/4.314 handlar det antagligen om stamptransport mellan mynthusen i Lund och Sigtuna. Att stamp 1227/1535/9152 har en inskrift som starkt påminner om flera av de som är kopplade till sigtunakedjan 10/11/14 förstärker antagendet.

Del D av kedjan är mycket komplext uppbyggt med en blandning av olika typer av stamper. När kedjan ursprungligen ritades av Malmer fanns det endast en stampkoppling, 127.1749, som förband 105C och 105D (se figur 5). I denna artikel har ytterligare en tillkommit i form av 733.1742 och i en tidigare studie av författaren har kedja 112 länkats till del D via 403.9159/1180 (Gunnarsson, 2009, s. 83). Kedja 112 innehåller endast stamper av typen Long Cross och bedöms vara samtidiga med del A, den äldsta delen i kedjan. En utförlig analys av 105A har presenterats i artikeln "York, Lund och myntmästaren Asketill – en ny hypotes om den äldsta delen av kedja 105" (Gunnarsson, 2019). Det man kan konstatera är att det finns flera olika intressanta inslag av stamper i 105D. Förutom de som nämnts ovan med irländskt och engelskt ursprung samt den troliga Sigtuna-kopplingen finns entydigt danska stamper i form av 628.1730 och 1732³ båda med myntmästarnamnet Thorketill. Dessa har samma stil och samma myntmästarnamn som myntet 632.1731 i den odiskutabelt danska

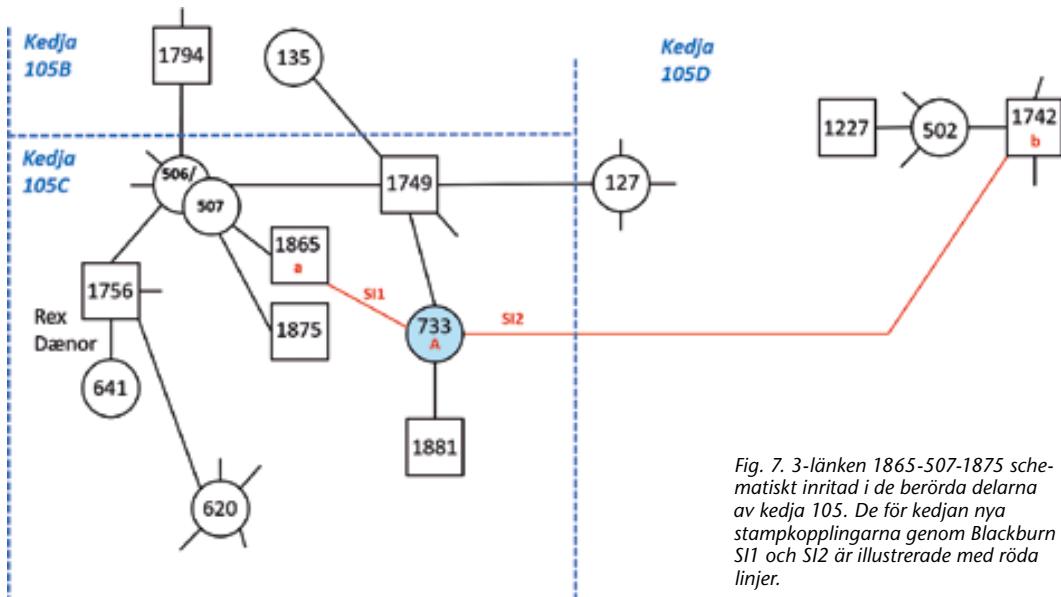

Fig. 7. 3-länken 1865-507-1875 schematiskt inritad i de berörda delarna av kedja 105. De för kedjan nya stampkopplingarna genom Blackburn SI1 och SI2 är illustrerade med röda linjer.

134

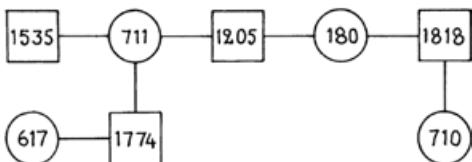

Fig. 8. Kedja 134 enligt Malmer (1997) där en ny analys visar att stamparna 710 och 711 är identiska och dessutom även med stamp 708 i kedja 105.

kedjan 138. Dessutom finns de två intressanta stamparna 1112 och 9101 som bedöms som norska med inskrifterna +ASÐRIÐ MO NOR/NORP.

Gard Eirik Emsøy har i en artikel i nr 1 av NNUM 2020 utvecklat en hypotes om norskt innehåll i 105D (Emsøy, 2020). Artikeln för fram intressanta aspekter baserat på detaljstudier och jämförelser av punsavtryck på olika stampar. Att det kan finnas ett inslag av fler norska stampar i denna delen av kedjan är högst sannolikt. Men, att som Emsøy framhåller (Emsøy, 2020, s. 16), attribuera hela 105D inklusive kedja 134 till norsk myntning bedömer författaren som föga trolig. Komplexiteten i denna delen av kedjan beror sannolikt på att det handlar om en fiktiv stampkedja som uppstått när två eller flera reella stampkedjor från olika myntorter sammankopplats genom att en eller flera stampar flyttats mellan dessa (Gunnarsson, 2019, s. 124, samt not 20).

Sammanfattning

Blackburn satte för troligt att de tre mynten med de två irländska Quatre-foil-stamparna (figur 2 och 3), SI1-3, präglats i Skandinavien. Han skriver bland annat: *In due course, when the Stockholm imitations are published, it may be possible to find a die link to confirm the attribution* (1996, s. 10, 2011a, s. 358). I denna artikel bekräftas hypotesen genom stampkopplingar till den till Lund attribuerade kedja 105 och därmed också stampexport från

Fig. 9. Ett mynt präglat med Malmer stamp 708 (Blackburn stamp B enligt ovan) som nu identifierats vara identisk med både stamp 710 och 711. Blackburn har bedömt att det är en reguljär engelsk stamp som flyttats.

2 | *The Sigtuna Coinage c. 995-1005*, är omskriften feltecknad, E saknas i REX (Malmer, 1989, Plate 14).

3 En ny stamp, ej registrerad av Malmer, med myntmästaren Thorketill finns i fyndet från Bornholm, Nørremølle (Gunnarsson, 2014, s. 7-10, fig 13).

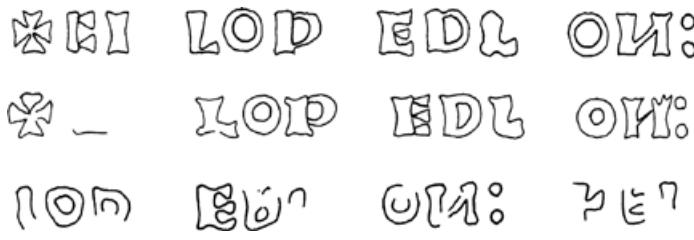

Fig. 10. De tre stamparna 1227, 9152 och 1535 som Malmer (1997) tecknat dem. På den undre teckningen av den svårärla stampen 1535 har Malmer inte uppmärksammat spåret av ett initialkors och startat med att läsa myntet från den andra kvadranten. Flyttar man sista gruppen till att hamna först ser man att det handlar om samma stamp. Den definitiva analysen gjordes utifrån mynten.

Dublin till Skandinavien. En ytterligare länk mellan del C och D i kedja 105 presenteras vilket visar att 105D inte är så isolerad som den ursprungligen presenterades av Malmer. Uppbyggnaden av 105D visar med stor sannolikhet att denna del av stampkedjan är fiktiv och består av delar med inslag av stampar som transporterats mellan olika mynthus. Förutom stamptransport från Dublin finns tydliga indikationer på kopplingar till såväl norsk myntning som till Sigtuna, York och även ytterligare någon engelsk myntort. Många intressanta frågor kvarstår kring kedja 105D och en fördjupad analys kan säkert ge nya svar.

Exkurs: Imitationerna och de engelska förebilderna

Detta var den tredje och avslutande artikeln i serien som i huvudsak berört imitationer av Knut den Stores (1016-1035) *Quatrefoil*. I den första och i den nu avslutande tredje delen berörs även några mynt som imiterats med förebilder av typer från den anglosaxiske kungen Æthelred II (978-1016). I England genomfördes en myntreform år 973 då myntens utseende och vikt reglerades. På åtsidan fanns kungens bild, namn och titel och på frånsidan en religiös, oftast korssymbol, tillsammans med myntmästarens namn och myntorten där myntet präglades. Mynttyperna byttes regelbundet ut och hade med några undantag en giltighetsperiod på cirka sex år fram till och med Knuts regering. Genom forskning har man med relativt stor säkerhet kunnat fastställa giltighetsperioderna för de olika mynttyperna. Bedömmningen är att man relativt snart efter introduktionen av en ny typ i England också började slå imitationer av den inom både den skandinaviska och irländska myntningen. Däremot fanns här inga giltighetsperioder och vissa typer, exempelvis Long Cross, präglades under lång tid i både Dublin och Sigtuna. Tabell 2 visar introduktionsår och giltighetsperiod för engelska typer som varit förebilder för imitationerna som berörs i artikelserien.

Foto och grafik

Samtliga fotografier förutom figur 9 är reproducerade från Malmers forskningsmaterial hos Numismatiska forskningsgruppen vid Stockholms universitet. Fig. 9: Foto författaren. Myntbilderna är återgivna i ca 1,5 gångers förstorning förutom fig 6 som visas schematiskt. Fig. 5, 8 och 10: skannade från Comm. NS 9 och bildbehandlade av författaren. Övrig grafik: författaren.

Regent	Typ	Giltighetsperiod
Æthelred	Long Cross	ca 997-1003
-	Helmet	ca 1003-1009
-	Last Small Cross	ca 1009-1017
Knut den Store	Quatrefoil	ca 1017-1023

Tabell 2. Introduktionsår och giltighetsperiod för engelska typer som varit förebilder för imitationerna som berörs i artikelserien.

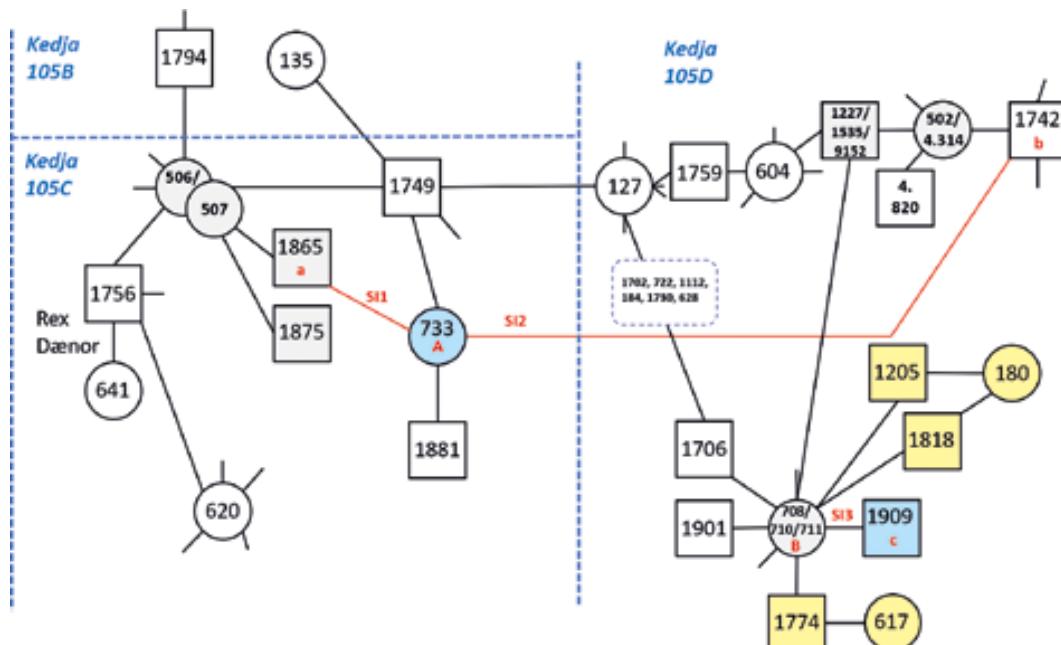

Fig. 11. Det kompletterade bilden av den schematiskt illustrerade kedja 105 med Blackbourns (S11-3, illustrerade i rött) och författarens forskningsresultat inritade. De blåmarkerade stamparna är de två av typen Quatrefoil med irländskt ursprung. Gulmarkeringen visar de stampar som har utgjort kedja 134 och de gråmarkerade är övriga stampar med påverkan på kedja 105 som omnämns i artikeln.

Förkortningar

Comm. NS - Commentationes de Nummis in Saeculorum IX-XI in

Suecia Repertis. Nova Series

NNUM - Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad

SCBI - Sylloge of Coins of the British Isles

Litteraturförteckning

Blackburn, M. (1996). Hiberno-Norse and Irish Sea imitations of Cnut's Quatrefoil issue.

In *British Numismatic Journal* 66 (1996). London: British Numismatic Society, s. 1-20.

Blackburn, M. (2011a). *Viking Coinage and Currency in the British Isles*. London.

Blackburn, M. (2011b). Supplement to the articles 2011: XV. Hiberno-Norse and Irish Sea imitations of Cnut's Quatrefoil issue. In *Viking Coinage and Currency in the British Isles*. London, s. 384-390.

Dolley, M. (1974). Dansk efterligning af en samtidig Irsk gengivelse af en Engelsk penning fra Knud den Store. NNUM (1974), s. 138-142.

Emsøy, G. E. (2020). Norske mynter av long cross-typen- og andre angloskandinaviske imitasjoner utmyntet i Norge. NNUM (2020:1), s. 11-18.

Gunnarsson, B. (2009). Den gäckande kedja 105- spåret av en vikingatida myntunion?

In C. Ekström, K. Holmberg, & M. Wijk (Eds.), *Samlad Glädje 2009*. Uppsala, s. 71-89.

Gunnarsson, B. (2013). Skandinaviska Imitationer i fynd från Bornholm. NNUM (2013:1), s. 4-13.

Gunnarsson, B. (2014). Skandinaviska Imitationer i fynd från Danmark, del 2: Nørremølle.

NNUM (2014:1), s. 4-12.

Gunnarsson, B. (2019). York, Lund och myntmästaren Asketill- en ny hypotes om den äldsta delen av kedja 105. In C. Ekström, B. Gunnarsson, & K. Holmberg (Eds.), *Samlad Glädje 2019*. Uppsala, s. 117-131.

Malmer, B. (1989). *The Sigtuna Coinage c. 995-1005*. Stockholm (Comm. NS 4).

Malmer, B. (1997). *The Anglo-Scandinavian Coinage c.995-1020*. Stockholm (Comm. NS 9).

Screen, E. (2015). *Norwegian Collections, Part II, Anglo-Saxon and later British Coins 1016-1279*

(Vol. SCBI 66). Oxford.

ANSÖKNINGAR TILL
Sven Svenssons Stiftelse för Numismatik

ANSLAG LÄMNAS FÖR VETENSKAPLIGA
ARBETEN INOM FRÄMST SVENSK NUMISMATIK:
FORSKNING, RESOR & PUBLIKATIONER

STIFTELSENS UPPGIFT ÄR:

- Köpa in föremål som saknas i KMK:s samlingar
- Ge bidrag till publikationer som kan tjäna svensk numismatisk forskning
- Stödja forskare i svensk numismatik

Stiftelsen sammträder två gånger per år, en gång under våren, en gång under hösten. Ansökan ska vara stiftelsen tillhanda senast 15 februari, alternativt senast 15 september. Skicka ansökan till:

Sven Svenssons Stiftelse för numismatik
Handelsbanken Stiftelsetjänst
106 70 Stockholm

WWW.SVENSVENSSONSSTIFTELSE.SE

APPLICATIONS FOR
Sven Svensson's Foundation for Numismatics

APPLICATIONS FOR GRANTS ARE PROVIDED FOR SCIENTIFIC STUDIES, MAINLY WITHIN SWEDISH NUMISMATICS:
RESEARCH, TRAVELS & PUBLICATIONS

THE FOUNDATION'S ASSIGNMENTS ARE:

- Purchases of items missing in the collection of The Royal Coin Cabinet
- Contributions to publications that could benefit Swedish numismatical research
 - Support for researchers in the field of Swedish numismatics

The Foundation Board meets twice a year, in March and October.
Applications must be submitted before 15 February or 15 September.
Address: Sven Svensson Stiftelse, c/o Handelsbanken Stiftelsetjänst,
SE-106 70 Stockholm, Sweden

WWW.SVENSVENSSONSSTIFTELSE.SE

Brudesølv på Amagermuseet

Af Jens Christian Moesgaard¹

På det flade Amager – øen i Øresund umiddelbart sydøst for København – hæver Amagermuseet i Store Magleby sig som et kulturelt fyrtårn. I to gamle gårde kan man følge øens historie – særligt den hollandske befolkningsgruppe, der slog sig ned her som bønder, tilkaldt af Christian II (1513-1523). Speciel interesse tiltrækker museets samling af lokale dragter sig. I numismatisk henseende påkalder den traditionelle brudedragt sig særlig opmærksomhed, idet den blandt andet omfatter et halssmykke med påmonterede mønter. Halskæden var en del af det såkaldte brudesølv, der derudover bestod i et hovedtøj og to spiralringe.

På Amagermuseets halskæde sidder tre mønter foran på brystet og tre bagpå på ryggen (fig. 1-2)². I begge tilfælde er midterste mønt større end de to andre. Mønterne er fastgjort med en påloddet ring og en S-agraf. Foran i midten sidder en norsk Karl XIV Johan $\frac{1}{2}$ speciedaler/60 skilling 1821 møntmestermærke IGP (fig. 3). Den ses fra bagsiden med våbenskjoldet med den norske løve. Til venstre er der en dansk Frederik VI "offermark" 1808 med mærke MF, der ses fra bagsiden med indskrift i løvkrans (type Hede 6). Til højre ses en norsk Christian VI 24 skilling 1743, mærke TL, der fremviser forsidens kronede kongemonogram (type Hede 4C). Mønterne hænger i tre sammenkoblede kæder, således at den midterste mønt befinner sig under det store spænde, der sad i kravetøjet, og de to andre på hver side af dette.

På ryggen er der kun én kæde, og den største mønt hang nederlige over forklædebåndet. I midten sidder en $\frac{2}{3}$ thaler/24 mariengroschen 1797 fra Karl Wilhelm Ferdinand af Braunschweig-Wolfenbüttel (1780-1806) (type Schön 1984, s. 185, nr. 373; Welter 1971-78, bd. 1, s. 469, nr. 2910). Den ses fra bagsiden med værdiangivelse i flere linjer.

Figur 1: Udsnit af Amagermuseets brudedragt, set forfra, med møntkæderne.

Figur 2: Udsnit af Amagermuseets brudedragt, set fra ryggen, med møntkæden.

Figur 3: Norsk $\frac{1}{2}$ speciedaler 1821 på Amagermuseets brudedragt.

Foto: Kaspar Tjalve, Amagermuseet.

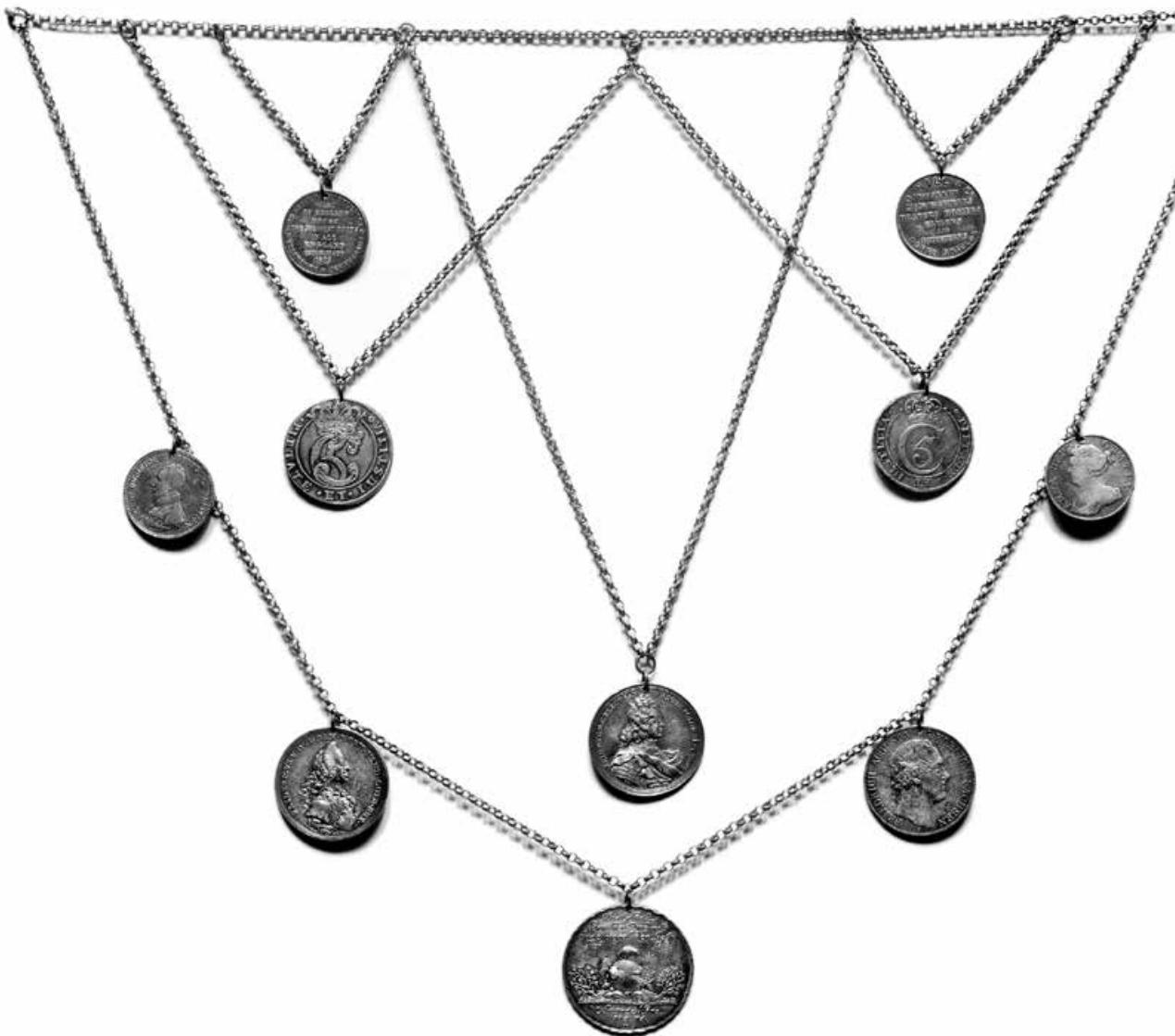
Figur 3

Figur 1

Figur 2

Til venstre sidder en norsk Frederik V 24 skilling 1764, mærke TL (type Hede 2B), der fremviser bagsidens norske løve. Til højre er der en dansk Frederik V 24 skilling 1762, mærke HSK (type Hede 35B). Også her er det bagsiden med dens våbenskjold, der er synligt. Mønsterne dækker således en periode på omkring 80 år fra 1743 til 1821. Hvis smykket er lavet på én gang må det være gjort efter 1821. Men der kan have forekommeth udskiftning af mønter. I så fald kan kæden være en del ældre.

Nationalmuseet er ligeledes i besiddelse af et brudesølv (fig. 4). Halskæden³ bærer 10 medaljer og mønter, hvoraf de ældste er fra 1600-tallet og den yngste er en saksisk 2-daler fra 1853. Den opbevaredes tidligere i Store Magleby præstegård, men overgik i 1858 til graver P. V. Schmidt. Den korte tid mellem sidste mønt 1853 og afståelsen af sølvet i 1858 tyder indirekte på, at smykket er ældre, og der er kommet nyere mønter løbende. I 1897 solgte graveren brudesølvet til museet. Denne kæde er mere prangende end Amagermuseets. Dels er der flere mønter, dels er

Figur 4: Kæde fra Store Magleby
brudesølv, Nationalmuseet.

Foto: Nationalmuseet
(neg. 13.630).

mønsterne og medaljerne større og tungere, og endeligt er ophænget og kæderne mere sofistikeret.

Der findes også et brudesølv i kirken i Tårnby, Amagers danske sogn (i modsætning til Store Magleby, der var det hollandske sogn). Det kom bort fra kirken, da Amagerdragterne begyndte at gå af mode – det blev benyttet sidste gang i 1889 – men købtes tilbage af Etatsråd Holmblad, der skænkede det til kirken, og fra 1928 var det i brug igen. Kæden bærer 7 mønster og medaljer (fig. 5)⁴. Et fjerde sæt findes i privat eje⁵.

Takket være blandt andet Birte Hjorth, Dirch Jansen og Lisbeth Møllers værk om Amagerdragterne fra 1996 er brugen af brudesølvet velkendt⁶. Skikken dukker op i kilderne i 1700-tallet, men kan sagtens gå endnu længere tilbage. I april 1743 bad Danske Kancelli embedsmændene i amterne, godserne og stifterne om indberettninger angående de lokale økonomiske, topografiske og kulturelle forhold⁷. I indberetningen fra Københavns amt, dateret 10. maj 1745⁸ omtales blandt meget andet brudedragten i Hollænderbyen (Store Magleby).

Kæden beskrives således: "en stor forgylt Sølvkiæde ziret om Halsen, som falder udi adskillige Afdelinger ned til Skiørteknebet (d.e. Bæltestedet), besat med adskillige store, forgylte Medailler"⁹. Allerede på daværende tidspunkt var der således medaljer – og mønster? – involveret i udsmykningen.

Ifølge privilegierne fra 1521 og 1547 havde hollænderne i Store Magleby et udbredt juridisk og kulturelt selvstyre, der blandt andet indebar retten til egen præst.

I 1735 blev det imidlertid bestemt, at sognet ligeledes skulle have en dansk præst til betjening af den dansk-sprogede del af menigheden, det vil hovedsagligt sige befolkningen i Dragør. Brudesølvet beroede hos den hollandsk/tyske præst i Store Magleby, som lejede det ud til brudene. Medlemmerne af den danske menighed fandt det dyrt – efter sigende tog den hollandske pastor Schmitt (1757-1833) 3-4 rigsdaler i leje i 1790'erne. På opfordring anskaffede den danske pastor Endorph sig i 1793 et sæt, som han lejede ud og brugte fortjenesten på skolebøger til de fattige børn i Dragør. Schmittto klagede over den uvelkomne konkurrence, men amtmannen gav Endorph ret¹⁰.

Der var som nævnt stadigt et sæt på præstegården i Store Magleby indtil 1858. Herefter gik det som nævnt oven for over til graveren,

Fig. 5. Kæde fra Tårnby brudesølv, Tårnby Kirke.

Foto: Elna Mygdal, Nationalmuseet, 1918 (neg. 6299).

1 Jeg vil gerne takke Lisbeth Møller og nyligt afdøde Dirch Jansen (Amager Museumsforening), Naomi Hainau Pinholt (tidligere Amagermuseet), Søren Mentz og Kaspar Tjalve (Amagermuseet), Annette Vaström og Mona Rasmussen (Nationalmuseet) for hjælp og kommentarer.

2 Mygdal 1930-1932, s. 14 & fig. 18, pl. II; Hjorth, Jansen & Møller 1996, s. 43-44, 87. Objektnummer A002Ab. Accessioneret før circa 1928.

3 Inventarnummer F78a - 227/1897.

4 Mygdal 1930-1932, s. 131-132 & fig. 109; Danmarks Kirker, s. 292 & fig. 19.

5 Hjorth, Jansen og Møller 1996, s. 44.

6 Hjorth, Jansen og Møller 1996, s. 43-44, 84-89.

7 Uldall 1917, s. 101-102.

8 Uldall 1918, s. 42, note 1.

9 Uldall 1918, s. 50.

10 Landsarkivet for Sjælland, Københavns amt, breve fra schouten 1794, 28/12 1793 og 7/1 1794. Tak til Lisbeth Møller og Dirch Jansen for denne reference.

Fig. 6. Julius Exner (1825-1910),
"Figurstudie af kvinde i brudedragt",
1862, Amagermuseet.

Foto: Amagermuseet.

der ifølge registreringen på Nationalmuseet lejede det ud for 10 kr. I 1800-tallet udlejede en "kone i byen" – måske jordmoderen? – ligeledes brudesølv¹¹. Overleveringen siger, at den sidste brud i traditionel dragt i Store Magleby blev gift i 1892 – hun hed Agth Peter Bacher (1865-1935). Det var nok ikke et tilfælde, at hun blev viet til den lokalhistorisk interesserede Dirch Jansen (1855-1936) – allerede på det tidspunkt var skikken på retur¹².

Den fine brudedragt har tiltrukket sig opmærksomhed i kunsten. Theodor Jensens maleri fra 1848 "Portræt af bruden Marchen Chrilles Jansdatter, Amager" har tilhørt kong Frederik VII og kan ses på Nationalmuseet¹³. Dragten ses også på to malerier af den lokale maler Julius Exner (1825-1910). Hans maleri "Figurstudie af kvinde i brudedragt" fra 1862 kan beundres på Amagermuseet (fig. 6)¹⁴. På "Bruden pyntes. Scene fra Hollænderbyen på Amager" fra 1891 sidder bruden på en stol og ser i et spejl, mens udstyret arrangeres¹⁵. Også fotografen fandt den værd at afbilde i slutningen af 1800-tallet – således er en Tårnbybrud med brudesølv motiv på et foto af fotograferne Hansen og Weller, København¹⁶. Museumsinspektør ved Nationalmuseet Elna

Mygdal (1868-1940) har illustreret sit værk om Amagerdragter med egne tegninger, heriblandt en forestillende brudedragten med halskæden med mønterne¹⁷.

En helt særlig interesse samler sig om Amagermuseets samling af dukker i brudetøj, hvor flere bærer brudesølv i miniformat. Der hænger i flere tilfælde rigtige mønter i halskæden, men for at størrelsen skal passe, er det småmønter og ikke store sølvmønter eller medaljer, som på de rigtige kæder.

Amagermuseet. Objektnummer A0363.

Accessioneret før cirka 1928

Fire mønter på forsiden af dukken, ingen på bagsiden (fig. 7). Kæde påsyet kjolen. Mønterne har påloddet simpel ring og er fastgjort til kæden med simpel ring. Mønterne er fra venstre til højre: (a) dansk 2 skilling 1836IFF, set fra forsiden, varmebule på bagsiden; (b) dansk 1 øre Christian IX, ætset, fortinnet (?), set fra forsiden; (c) hollandsk 10 cents 1901, set fra bagsiden, på hovedet; (d) svensk ½ specie 1853, set fra bagsiden. Yngste mønt er således 1901.

Amagermuseet. Objektnummer A0365.

Accessioneret før cirka 1928

To Nürnberg-efterligninger i messing af tyrkiske guldmønter (fig. 8). Gennemborede og direkte påsyede dragten foran midtfor og til venstre. Den venstre er faldet af. Der har sikkert oprindeligt været en tredje til højre.

Amagermuseet. Objektnummer A0388.

Accessioneret før cirka 1928

Syv mønter hele vejen rundt på kæde hængt om halsen (fig. 9-10). Mønterne har påloddet simpel ring og er fastgjort til kæden med sim-

11 Hjorth, Jansen og Møller 1996, s. 44, 87.

12 Ssts., s. 44; Jansen 1917, s. 42.

13 Rum 226, nr. 3; inventarnummer H. 316.

14 Objektnummer A3594.

15 Nordjyllands Kunstmuseum, inv. NK 56, købt 1891; gengivet på forsiden af Månedssbladet *Glemmer du* nr. 4, april 2005 fra Tårnby Kommunebiblioteker – Lokalhistorisk Samling.

16 Mygdal 1930-1932, fig. 109.

17 Mygdal 1930-1932, pl. II.

Fig. 7. Kæde med 4 mønter på dukke, Amagermuseet A0363.

Fig. 8. Dukke med påsyet Nürnberg efterligning af tyrkisk mønt, Amagermuseet A0365.

Foto: Kaspar Tjalve, Amagermuseet.

Fig. 9. Dukke, Amagermuseet A0388.

Foto: Kaspar Tjälve,
Amagermuseet.

pel ring. (a) tysk 1-mark 1875F, set fra bagsiden; (b) dansk 4 skilling 1869, set fra forsiden; (c) dansk 16-skilling 1842, set fra bagsiden; (d) svensk $\frac{1}{8}$ specie 1832, meget slidt, set fra bagsiden (fig. 11); (e) dansk 16-skilling 1857VS, flot eksemplar, set fra bagsiden; (f) engelsk shilling 1852, lidt slidt, set fra forsiden; (g) svensk 25 øre 1857, set fra bagsiden. Yngste mønt er således 1875. Disse mønter er lidt større end på de andre dukker. Der er flere udenlandske mønter, der ikke har været i omløb i Danmark.

Amagermuseet. Objektnummer A0923.

Accessioneret før cirka 1928.

Ni Nürnberg-efterligninger i messing af tyrkiske guldmønter (fig. 12-13). Gennemborede og direkte påsyede dragten foran. Forsølvet eller fortinnet.

Amagermuseet. Objektnummer A6788

Seks mønter på forsiden, ingen på bagsiden. Zig-zag-kæde påsyet kjolen. Mønterne har påloddet simpel ring og er fastgjort til kæden med simpel ring. Alle mønter ses fra forsiden. Mønterne er fra venstre til højre: (a) svensk 10 øre 1858 (eller 1859?) ST; (b) dansk 10 øre 1899VBP; (c) svensk 10 øre 1857 (?); (d) dansk 10 øre 1882, slebet ned, indgraveret "Dagmar"; (e) dansk 10 øre 1891CS; (f) svensk 10 øre 1858 (?). Yngste mønt er således 1899. Det er påfaldende, at halvdelen af mønterne er en homogen gruppe af gamle svenske 10-ører.

Der er ligeledes en dukke, der forestiller en fastelavnsbrud med to tyske messing-spillemærker¹⁸.

At dømme efter mønterne, må dukkerne generelt være fra sent 1800-tal eller tidligt 1900-tal, altså en periode, hvor den traditionelle dragt var på retur. Der er en del ældre og udenlandske mønter iblandt, som ikke har været i almindeligt omløb, så de er sikkert udvalgt blandt de mønter, man kunne have liggende fra rejser eller fra arv.

Slutteligt skal det nævnes, at mønter i halskæder langt fra kun kendes fra den amagerkanske brudedragt. Her skal blot nævnes et par eksempler,

Fig. 10. Kæde med mønter på dukke, Amagermuseet A0388.

Fig. 11. Slidt svensk $\frac{1}{8}$ specie 1832 på dukke, Amagermuseet A0388.

Foto: Kaspar Tjalve, Amagermuseet.

¹⁸ Amagermuseet, ikke udstillet. Angående fastelavnsdragten, Hjorth, Jansen og Møller 1996, s. 138-141.

Fig. 12. Påsyede Nürnberg-etterlinger af tyrkiske mønster på dukke, Amagermuseet A0923.

Fig. 13. Nærbilleder af påsyningen af Nürnberg-etterlinger af tyrkiske mønster på dukke, Amagermuseet A0923.

Fig. 14. Kæde med mønster på dukke, Amagermuseet A6788.

Fig. 15. Nærbillede af kæde med mønster på dukke, Amagermuseet A6788.

Foto: Kaspar Tjalive,
Amagermuseet.

der ikke gør krav på at være udtømmende, endsige repræsentative. I vikingetiden kendes kæder med mønter på brystet fra kvindegrave¹⁹. Også norske brudedragter er omfattet af dette fænomen. De er dokumenteret af statuerne i Nordmandsdalen i parken på Fredensborg Slot i Nordsjælland, anlagt 1764-1784. Blandt de 70 sandstensfigurer i naturligstørrelse af norske og færøske bønder og fiskere bærer brudene fra Vinje og Fana denne type smykker, som også er dokumenterede i Norsk Folkemuseums samlinger²⁰. Her i bladet er fænomenet ligeledes tidligere blevet berørt i form af det smukke skånske møntsmykke i Nationalmuseet²¹.

På Amagermuseet kan man også se en pengerelateret genstand, der i modsætning til de øvrige har med brudgommen at gøre. Det er den såkaldte brudgomspung med fint dekorations i syninger af flettesting. Den bærer initialer tilhørende Cornelius Corneliusen og årstallet Anno 1764. Det var en traditionel kærestegave til den udvalgte mand²².

Litteratur

- Audy, Florent, "Møntsmykker i vikingetiden i lyset af gravfundene i Birka", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2011, s. 91-96
- Audy, Florent, *Suspended Value. Using Coins as Pendants in Viking-Age Scandinavia (c. AD 800-1140)*, Stockholm, 2018.
- Danmarks Kirker, Københavns amt, bind 1, København, 1944
- Hede, Holger, *Danmarks og Norges mønter*, 3. udgave, København, 1978.
- Hjorth, Birte, Dirch Jansen og Lisbeth Møller, *Amagerdragterne – deres historie og brug*, Dragør, 1996.
- Jansen, Dirch, "Et Amagerbryllup omkring 1840", *Aarbog udgivet af Historisk Samfund for Københavns Amt*, 1917, s. 41-45.
- Moesgaard, Jens Christian, "Folkeligt modstand mod svenskevældet i Skåne i 1700-tallet?", *Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad* 2009, s. 113-115.
- Mygdal, Elna, *Amagerdragter. Vævninger og Syninger*, 2 bind, København 1930-1932.
- Noss, Aagot, "Nordmandsdalen og draktene", *Norgesbilleder. Dansk-norske forbindelser 1700-1905*, red. Mette Skougaard, København 2004, s. 126-163.
- Schön, Gerhard, *Deutsche Münzkatalog. 18. Jahrhundert*, München 1984.
- Uldall, Kai C., "Tilstanden i Københavns Amt ved Aar 1740", *Aarbog udgivet af Historisk Samfund for Københavns Amt*, 1917, p. 100-134 & 1918, s. 42-95.
- Welter, Gerhard, *Die Münzen der Welfen seit Heinrich dem Löwen*, 3 bind, Braunschweig 1971-1978.

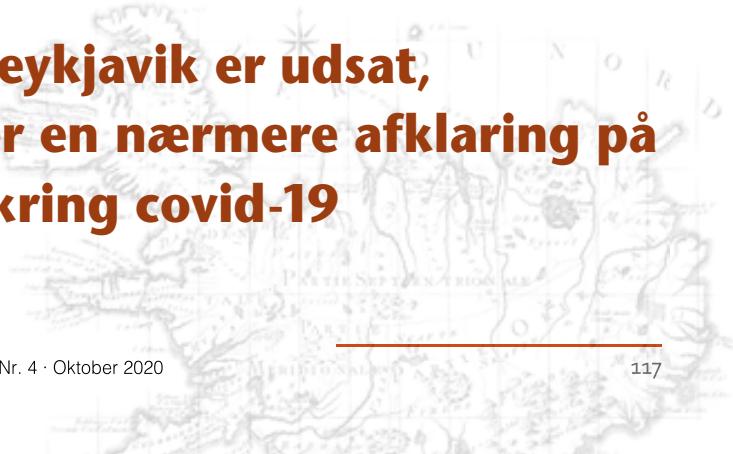
19 Audy 2018. Se også på dansk Audy 2011.

20 Noss 2004, s. 127-129, 134-135, 144-147.

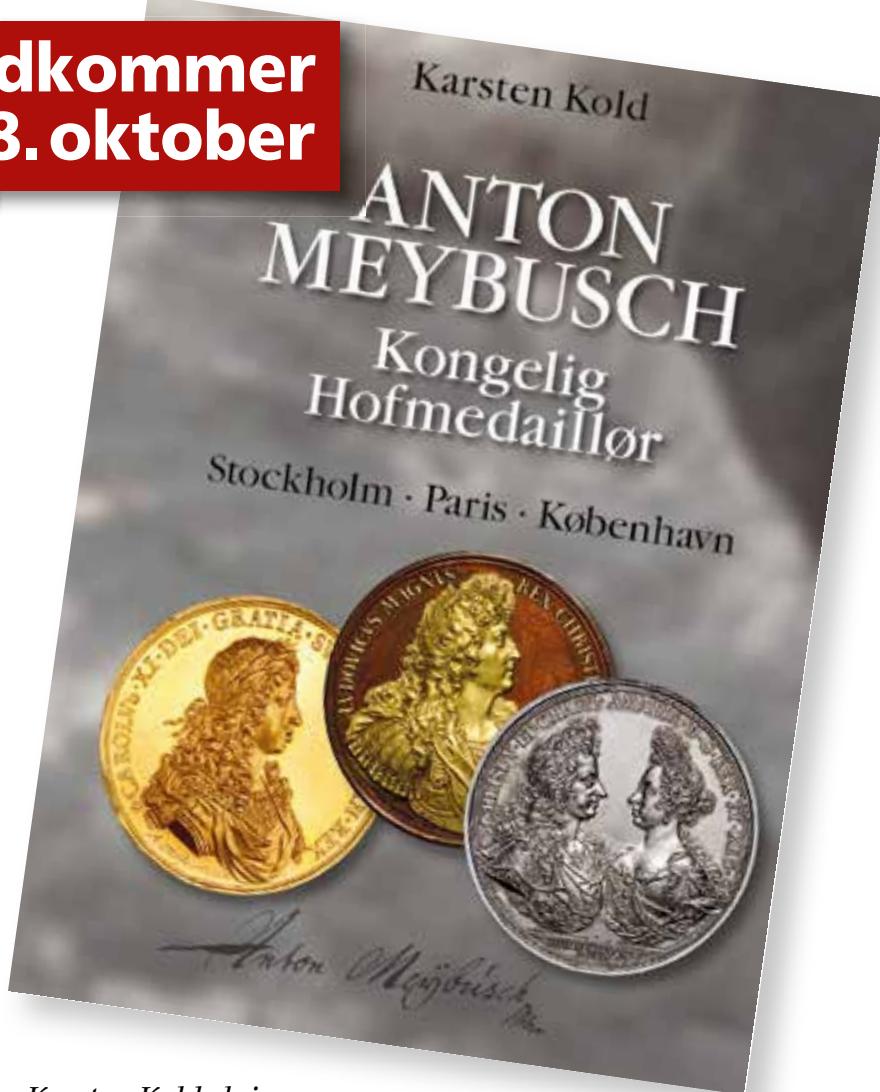
21 Moesgaard 2009.

22 Objektnummer A0040. Hjorth, Jansen og Møller 1996, s. 132, foto og tekst.

**Unionsmøde i Reykjavik er utsat,
til der foreligger en nærmere afklaring på
situationen omkring covid-19**

**Udkommer
28. oktober**

Karsten Kold skriver om
"Kongelig Hofmedaillør" Anton Meybusch' produktion
af mønter og medaljer og ansættelsesforhold i
Stockholm, Paris, København, England og Tyskland.
320 sider – flot og rigt illustreret.

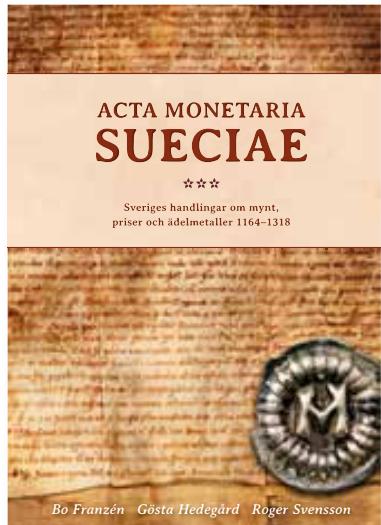
Pris: 375 kr.

For medlemmer af
DNF: 300 kr.

DANSK
NUMISMATISK
FORENING

MØNTSAMLERFORENINGEN AF 1885

350 SEK ordinarie pris
250 SEK medlemspris
+ ev. porto
info@numismatik.se

Ny monografi från SNF!

Acta Monetaria Sueciae *Sveriges handlingar om mynt, priser och ädelmetaller 1164–1318*

Av Bo Franzén, Gösta Hedegård
och Roger Svensson

366 sidor med Sveriges äldsta skriftliga
dokument över mynt, priser och ädelmetaller.

526 brevposter från databasen Svenskt
Diplomatariums Huvudkartotek
översatta från latin till svenska.

Urkunder som beskriver donationer, testamenten,
jordskiften, kyrkliga och kungliga påbud,
köp, pantsättningar m.m. I dokumenten finns
priser och olika värdeenheter såsom vägt i
mark silver eller räknat i mark penningar.

Oslo Myntgalleri AS

Mynter Medaljer Sedler Kjøp Salg Auksjoner

Oslo Myntgalleri as
Tordenskioldsgt. 7,
0160 Oslo
Tlf 22 41 60 00
Faks 22 41 60 01
kontakt@oslomyntgalleri.no
www.oslomyntgalleri.no

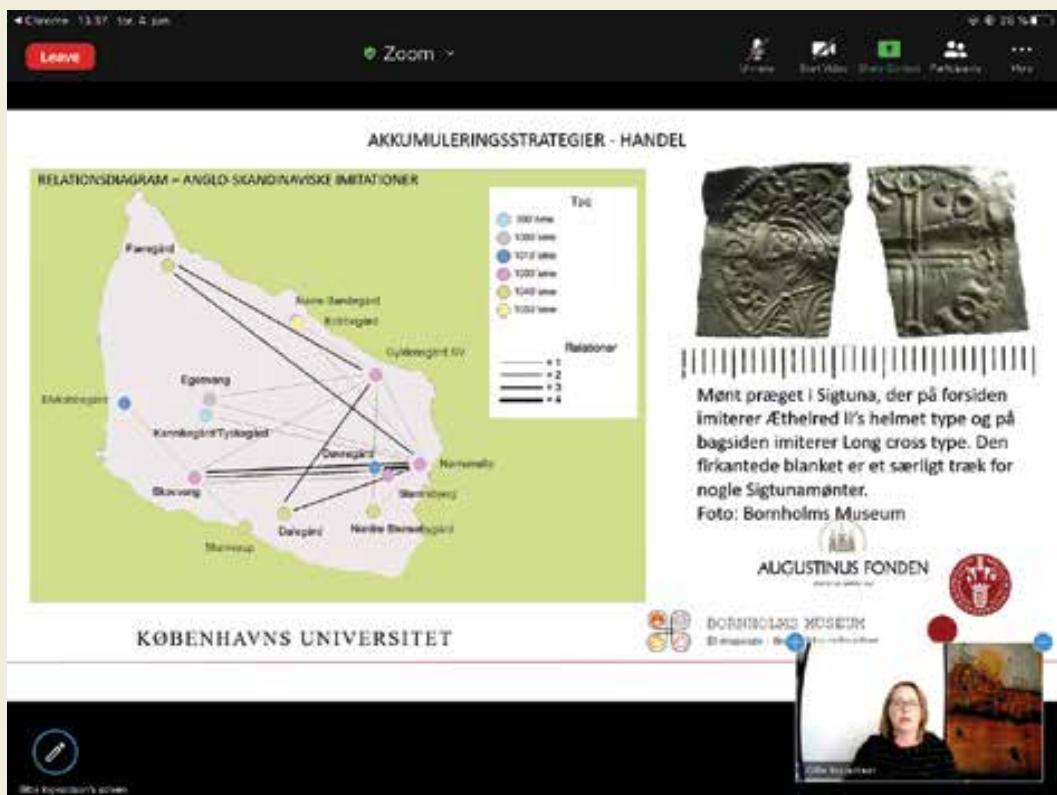
PhD-forsvar om bornholmske vikingeskatte

Antikvarie ved Historiska Museet, Lunds Universitet, cand. mag. Gitte Tarnow Ingvardson er den 4. juni 2020 indstillet til ph.d. graden på Københavns Universitet efter at have forsvarer afhandlingen "Vikingeskattenes mennesker – bornholmske sølvskatte som aktører i det økonomiske, sociale, kulturelle og symbolske felt fra ca. 850 – ca. 1150".

Afhandlingen er skrevet som et samarbejde mellem Bornholms Museum og Københavns Universitet, og er delvist finansieret af Augustinus fonden. Den er blevet til over en periode på seks år, da Ingvardson sideløbende har passet en halvtidsan-

sættelse ved Historika Museet. Hovedvejleder på afhandlingen var lektor Henriette Lyngstrøm, Københavns Universitet, og som bivejleder fungerede frem til 2017 lektor Carsten Jahnke, Københavns Universitet, derefter lektor Christoph Kilger, Uppsala Universitet, Campus Gotland.

Afhandlingen blev indleveret 31. januar 2020, hvorefter der nedsattes et bedømmelsesudvalg bestående af lektor Lasse Christian Arboe Sonne, Københavns Universitet, forskningsleder Jens Ulrikssen, Museum Sydøstdanmark, og museumschef Cecilia von Heijne, Kungliga Myntkabinettet i Stockholm. Den 5. maj indstillede bedømmelses-

udvalget afhandlingen til forsvar, der fandt sted digitalt en måned senere over Zoom i Covid-19 pandemiens skygge. Leder af forsvarshandlingen var adjunkt Rune Iversen, Københavns Universitet. Afhandlingen er skrevet på dansk og ledsages af et detaljerigt katalog på 327 sider.

Afhandlingens udgangspunkt er et ønske om at nuancere billedet af mennesker og begivenheder, der resulterede i deponering af de bornholmske sølvskatte, og her er det Ingvardsons grundläggende tese, at sølvskattene som et hele – med mønster, barer, smelt, komplette og fragmenterede smykker, kontekst og udgravningsdata – rummer et hidtil uforløst potentiale til belysning af de handlinger og valg, mennesker foretog for tusind år siden. Så gennem sølvskattenes materialitet leder hun efter at identificere de strategier, der blev anvendt i akkumuleringen, håndteringen og deponeringen af genstandene.

Med sit velafgrænsede areal på 588 km² og med de 100 sikre og potentielle skattekunder er Bornholm et særligt velegnet studieområde, især fordi skattenes deponeringssted ofte er velkendt, og den omgivende kontekst ofte har været genstand for en arkæologisk udgravnning. Ingvardson har således kunne undersøge produktions-, cirkulations- og deponeringsdata på mere end 15.000 genstande i 50 skatte – dateret til en periode med Skovholmskatten som den ældste, deponeret mellem år 855-900, til Smedegårdskatten som den

yngste, deponeret kort før år 1150. Og hun sandsynliggør, hvordan sølvskattene ikke alene var aktører i etablering og stabilisering af sociale og økonometiske netværk på Bornholm – men at de også var aktører i forandringsprocesser og opbrud fra gamle strukturer.

Skønt forsvaret foregik digitalt, fulgte mere end 50 tilhørere intenst Ingvardsons 45 minutter lange forelæsning og de efterfølgende spørgsmål fra bedømmelsesudvalgets medlemmer. Cecilia von Hejne indledte samtalens med afhandlingsnumismatiske analyser som diskussionsemne. Ingvardsons analyser knytter an til Ceciliias egen forskning om Danmarks vikingetids-skatte i hendes afhandling fra 2004. Særligt angående den strukturelle analyse af skattekundernes sammenstætning udviklede der sig en spændende diskussion, der blandt andet berørte en klassisk problemstilling inden for vikingetidsforskningen, nemlig om importen af angelsaksiske pennies er et resultat af plyndringer og/eller handel. Der findes nu gode numismatiske argumenter i Ingvardsons afhandling, som taler for, at især pennies af CRVX og Long Cross typerne nåede både Skåne og Bornholm via vikingetogterne mod England i starten af 1000-tallet.

Jens Ulriksen roste Ingvardson for det velvalgte emne samt for skrive afhandlingen på dansk, men holdt hende fast på en begrebsafklaring af blandt andet fænomenet "værkstedsplads", især i forhold

til forskellene mellem det sjællandske og bornholmske materiale. Desuden udbød han sig Ingvardsons kommentar til den åbenlyse forskel i materialet mellem Nord- og Sydbornholm.

Lederen af bedømmelsesudvalget, Lasse Sonne, havde som bornholmer læst afhandlingen med særlig interesse og ville som historiker have afklaret en række detaljer, som Ingvardson beredvilligt klargjorde og diskuterede. Dernæst kom han som

udvalgets formand med de afsluttende bemærkninger, hvorefter udvalget trak sig tilbage. De kom dog hurtigt igen for at meddele, at et enigt bedømmelsesudvalg indstillede Ingvardson til ph.d. graden. Hun kunne derfor, med et glas bobler i hånden, skåle med alle tilhørerne, der gav sig tilkende ved at åbne for mikrofoner og kameraer og ønske et stort og velfortjent tillykke.

Henriette Lyngstrøm og Christoph Kilger

NUMISMATISK LITTERATUR

Monica Golabiewski Lannby

Kung Knut Eriksson och Penningarna, Stockholm 2019

100 sider, rigt illustreret. ISBN 978-91-639-9783-9. Kan bestilles på monica.golabiewski@gmail.com eller gennem SNF info@numismatik.se.

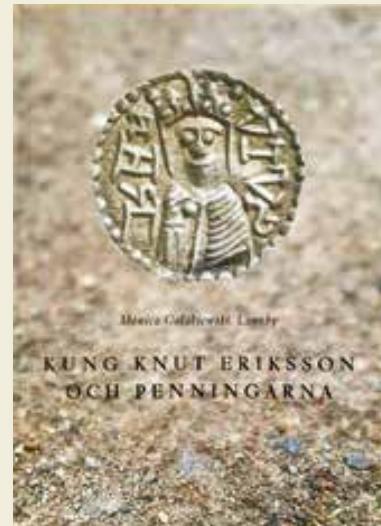
Pris + porto: 200 SEK,
150 SEK for medlemmer i SNF.

Med *Kung Knut Eriksson och Penningarna* har Monica Golabiewski Lannby begavet os med en usædvanlig smuk og læseværdig bog om en vigtig fase i Sveriges mønsthistorie, hvor udmøntningen i Svealand tog sin begyndelse.

Bogen falder i to dele. På side 7-51 får vi en bred historisk og kulturhistorisk skildring af det svenske samfund i anden halvdel af 1100-tallet. Møntforhold får stor plads, men står langt fra alene.

Anden halvdel af bogen, side 52-85, præsenterer de to spændende skattefund med mønter fra Knut Erikssons tid fundet i en grav i 2009 under en arkæologisk udgravnings i Skänninge i Östergötland. Endeligt er der et par annexer, hvor særligt skal fremhæves en meget nyttig illustreret typologi over Knut Erikssons (1167-1196) svealandske mønter (s. 86-89, med provenienser for de afbildede eksemplarer s. 95).

Stilen er bredt fortællende mere end videnskabeligt diskuterende. Det har både sine fordele og sine ulemper. Det åbner emnet op for den alment interesserede, og også for specialisten kan det være berigende at få et bud på at få mønterne sat ind i en samfundsmaessig, politisk, historisk, social og økonomisk ramme. Teksten er ofte meget kildenær med illustrationer af steder, genstande, dokumenter

ter og mønter, der kommenteres og sætter i sammenhæng i teksten. Dette samspil mellem tekst og billede er yderst vellykket. Man ville dog gerne have haft henvisninger til mere specialiseret litteratur. Litteraturlisten s. 90-93 hjælper lidt, men man mangler den hurtige kobling mellem det specifikke emne og den præcise henvisning, som fodnoter ville kunne have givet¹. Disse henvisninger ville have været så meget desto mere nyttige, som valget af en bredt fortællende stil nogle gange får hypoteser til at fremstå som næsten-fakta.

Side 34 siger det for eksempel, at folk sikert ikke havde mønt på lommen, når de gik på marked. Hvad ved vi egentligt om det? Når ret skal være, ikke så meget, men det havde nok været værd at diskutere det lidt mere indgående. Den fortællende stil giver også hist og her anledning til

gentagelser. Eksempelvist får man adskillige gange at vide, at møntregningen i Svealand, Västra Götaland og Gotland ikke var den samme, og at udmøntningen startede på forskellige tidspunkter i de forskellige landsdele. En central pointe, men selv om gentagelse som bekendt fremmer forståelsen, behøver man måske heller ikke at overdrive dette pædagogiske trick.

For specialisten er bogens mest interessante del nok præsentationen af dobbeltskatten fra graven i Skänninge. Fremlæggelsen følger ikke gængs numismatisk publikationspraksis, men er derimod tro mod bogens valg af den bredt fortællende kulturhistoriske tilgang med fine forstørrede illustrationer. Det fungerer faktisk rigtigt godt. Læseren bliver gennem tekstens kommentarer inviteret til at se mere nøjে på møntmotivet, end man normalt ville give sig selv tid til, og samtidigt foreslås fortolkninger af motivets elementer og deres symboliske og politiske betydning. Det er inspirerende læsning. Skattenes arkæologiske fundomstændighederne og Skänninges historisk-topografiske rolle bliver også fremlagt. Endelig gives der en række forskellige bud på, hvem den gravlagte mand var, og hvorfor han fik pengene med i graven. Det endelige svar kan ikke gives, og man fornemmer, at der nok fremover vil komme mere forskning på dette punkt.

Ingen anmeldelse uden den obligatoriske påpegnings af små fejl og mangler. Side 36 gentages tolkningen af den halvt smeltede møntklump fra Lödöse som et led i forberedelsen af metal til møntprægningen. Anmelderen havde også selv i anden sammenhæng tænkt sig at fremføre dette, men fik af Lödöse Museum at vide, at en fornøjet analyse af fundomstændighederne viste, at det nok nærmere var en pung, der var blevet fanget i en brand. For den smukke brakteat på figur 27 mangler der at stå for hvilket tysk kloster, mørtherren Adelheid III var abbedisse.

Og så til sidst en lille drillebemærkning. Side 48 står "Kungatron [...] finns [...] inte på våra medeltida mynt". Men der findes faktisk en trone på den danske konge Svend Estridsens (1047-74) penning Hauberg 6, præget i Lund, som jo i dag er i Sverige. Okay, det er ikke den jordiske konge, men Kristus, der troner. På Frederik I (1523-33), 4 skilling, Malmø, Galster type 60, er det derimod en

1 I sit bidrag til *Samlad Glädja 2019, Numismatiska Klubben i Uppsala 1969-2019*, Uppsala 2019, "Depåfynd med ursprung i det sena 1100-talets mynthus i Sigtuna" benytter forfatteren den diskuterende stil, kommenterer forsknings-historikken og giver referencer i teksten.

konge! Og i dansk numismatik regnes Frederiks regering med til middelalderen. Nå, det var et sidspor!

Der er alt mulig grund til at takke Monica Golabiewski Lannby for dette smukke værk, som hermed varmt anbefales til alle med interesse for numismatik og/eller middelalder!

Jens Christian Moesgaard

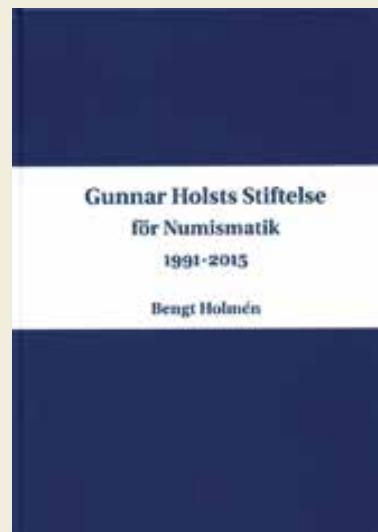
Bengt Holmén

Gunnar Holsts Stiftelse för Numismatik 1991-2015

Göteborg 2019. 147 sider illustreret.
ISBN 978-91-519-1921-8.

Gunnar Holsts Stiftelse för Numismatik er en vigtig spiller inden for nordisk numismatik. Den er hjemmehørende i Göteborg og er udsprunget af kredsen omkring Göteborg Numismatiska Föreningen (GNF). Siden sin oprettelse i 1991 har Stiftelsen især virket ved at tildele Gunnar Holst medaljen til en lang række nordiske og internationale numismatikere, som er blevet inviteret til Göteborg og andre steder i Sverige (Lund, Uppsala, Växjö, Stockholm...) for at holde foredrag om deres forskning eller andre aktiviteter. Stiftelsen ophørte i 2015 ved sammenlægning med Rut och Bengt Holmén Stiftelse (s. 52). Sidstnævnte fortsætter dog med uddelingen af Gunnar Holst medaljen og den tilhørende foredragsvirksomhed, så Holst-navnet lever videre.

Stiftelsens ophør er en oplagt anledning til at gøre status over dens virke. Det er blevet til en

bog forfattet af Stiftelsens mangeårige aktive og energiske formand Bengt Holmén. Gunnar Holst (1911-2009) bliver ganske kort præsenteret (s. 3). Hans skribent- og foredragsvirksomhed – eksempelvis om *Dirhemen, ett medeltida världsmynt* – var til stor glæde for GNFs medlemmer, og det var baggrunden ønsket om at hædre ham med oprettelsen af Stiftelsen på hans 80-års fødselsdag. En stor del af bogen (s. 7-57) er en kronologisk opbygget gennemgang af Stiftelsens aktiviteter år for år. Hovedvægten er på rækken af de fremtrædende numismatikere, der i årenes løb har modtaget Gunnar Holst medaljen.

I mange tilfælde gives – meget prisværdigt – en ordret gengivelse af den officielt udfærdigede grundelse for tildelingen af medaljen til netop pågældende numismatiker. Stiftelsens mange andre aktiviteter i samarbejde med GNF omtales også. Eksempelvist organiseres næsten årligt sammen med Lödöse Museum Myntets Dag med udstillinger, foredrag og bod, hvor alment interesserede og samlere kan få deres mønster bestemt.

I samarbejde med Göteborg Universitet er der blevet organiseret både forelæsninger og debatarangementer, for eksempel om truslen mod kulturarven og metaldetektorer. Arbejdet for at få etableret en møntudstilling på Göteborg Museum – noget som indtil nu desværre ikke er kronet med succes – omtales også. En rød tråd i bogen er det brændende ønske om at formidle viden og kundskab om numismatik til et bredt publikum, som hele tiden har været Stiftelsens fremmeste varemærke.

Næste del af bogen (s. 58-81) er en gengivelse af nogle af de mange foredrag, som Stiftelsen har væ-

ret vært for. Nogle gengives *in extenso*, andre i referat. Her er meget god viden og inspiration at hente om kufiske mønster, om Gotlands mønster, om medaljer, om heraldik, om ITs bidrag til numismatik, om antikke mønster og så videre. Dernæst følger et par kortere artikler om møntsamler og lignende (s. 82-91) og endelig til sidst en række bilag, der gengiver vedtaetter, breve, plakater og programmer for arrangementer med mere (s. 92-147).

Jeg har flere gange selv haft fornøjelsen af at være inviteret til Göteborg eller Lödöse for at holde foredrag, så for mig personligt vækker læsningen af bogen mange gode minder om hyggelige og lærerige stunder. Hvis man ser mere overordnet på det, kan man kun have stor beundring for, at det er lykkedes at trække så mange store internationale navne til som modtagere af Gunnar Holst medaljen. Lad mig nævne i flæng Philip Grierson, Peter Spufford, Vera og Gert Hatz, Lucia Travaini, Cécile Morrison, Mark Blackburn og mange flere, der også fortjener at nævnes, se listen side 57. Det har udbredt kendskabet til international numismatisk forskning i Sverige, men det har også på fornemste vis udbredt kendskabet til Göteborg og Sverige uden for landets grænser! Samtidigt har man heller ikke glemt svenske numismatikere, som også optræder talstærkt i listen. Der har ligget et stort arbejde og uegennytigt arbejde bag linjerne til grund for at få alt dette til at lykkes!

Tillykke med det, og tak til Bengt Holmén for at have fastholdt det på papir med denne bog! Jeg ønsker alle god læselyst i dette indblik i de sidste 30 års numismatiske aktivitet!

Jens Christian Moesgaard

FORENINGSLIV – I NORDEN

Formannsskifte i Norsk Numismatisk Forening

På årsmøte i Norsk Numismatisk Forening (NNF) 26. mai 2020 ble Guttorm Egge valgt til ny formann efter Carl Henrik Størmer. Størmer (født 1942) hadde hatt formannsvervet i NNF siden 2014, og han var i årene 2014-2017 også formann for Nordisk Numismatisk Union.

Carl Henrik Størmers betydning for NNF – og

for norsk numismatikk mer generelt – kan vanskelig overdrives. Han begynte å samle mynter allerede som ung gutt på 1950-tallet, og ble norsk riks-kjendis i televisjonens barndom i 1962 som vinner av spørrekonkurransen Kvitt eller Dobbelt i temaet romerske mynter. Han ble derved et idol for en helt ny generasjon av unge norske myntsam-

Avtropende og påtroppende formann gir hverandre «koronahilsen» på årsmøtet
26. mai: Carl Henrik Størmer (til venstre) og Guttorm Egge (til høyre).

lere. Carl Henriks kunnskaper strakte seg for øvrig langt ut over numismatikkens område, og han oppnådde derfor også suksess i den nordiske TV-spørrekonkurransen Terningen er kastet.

Som en kjekk, ung mann med et velkjent ansikt prøvde Carl Henrik seg både som filmskuespiller og TV-verd for ungdomsprogrammer, samtidig som han utdannet seg som filolog. Både som samler og student hadde han alltid romersk og bysantinsk mynt og pengehistorie som hovedinteresse. Etter å ha jobbet noen år i skoleverket valgte Carl Henrik å starte for seg selv med bokhandel i Oslo, Automobilia, innrettet på spesiallitteratur om gamle biler samt krigshistorie. Dette passet utmerket i forhold til hans egne frodige samlerinteresser, som blant annet omfattet gamle biler og motorsyklar, samt piper.

I et av sine foredrag i NNF uttalte Carl Henrik at det var best for en myntsamler å kvitte seg med egen samlingen mens man fremdeles har styringen. Selv valgte han å selge det meste av sin rikholdige samling av romerske og bysantiske mynter på en auksjon avholdt av Oslo Myntgalleri 4. mai 2019. Det ble en populær begivenhet som ga

mange norske samlere (og en del utenlandske) anledning til å skaffe seg flotte objekter med en attraktiv proveniens. Og stadig fantes mer tilbake av Carl Henriks samling: Et hundretalls av de mindre verdifulle objektene ble i løpet av 2019 og 2020 solgt på NNFs månedlige auksjoner. Veldig populært blant medlemmene, og viktig for foreningen!

Den nye formannen, Guttorm Egge (født 1965) har i over 40 år samlet både mynter og medaljer fra den dansk-norske (1537-1814) og svensk-norske (1814-1905) unionstiden. De siste årene har hans hovedfokus vært medaljer beskrevet i Georg Galsters standardværk fra 1936 *Danske og norske Medaller og Jetons ca. 1533-ca. 1788*.

Guttorm er vel kjent i det norske numismatikk-miljøet, blant annet gjennom sine foredrag der han alltid legger stor vekt på proveniens- og sjeldenhetsanalyser. For øvrig har Guttorm Egge jobbet i finansbransjen i 30 år med analyse av banker og kraftselskaper, mens han benytter store deler av fritiden til sport og friluftsliv. Han har vært aktiv orienteringsløper i over 40 år med deltagelse i nærmere 2000 konkurranser.

Sverre Dyrhaug

MYNTAUKTIONER
I SVERIGE AB

SVERIGES LEDANDE HANDELSPLATS

VÄLKOMMEN ATT
KONTAKTA OSS!

80 ÅR I BRANSCHEN

www.myntauktioner.se

STOCKHOLM | ÄLMHULT

Myntauktioner i Sverige AB
Banérsgatan 17 - 115 22 Stockholm
E-mail: info@myntauktioner.se
Telefon: +468-4104 6565

Pilegaard Mønter & Bøger

ESTABLERET 1963

Algade 65 • DK-9000 Aalborg • tlf. +45 98 139 000 • pi@stofanet.dk
Mønter: www.pilegaard-coins.dk • Bøger: www.antikvar.dk/pilegaard

FORENINGER & KABINETTER | NNU

Nordisk Numismatisk Union

Grundlagt 1935

Formand 2017-2020:

Eirikur Lindal

Medlemmer:

Dansk Numismatisk Forening

Grundlagt 1885

Formand: Preben Nielsen

Hjemmeside: numismatik.dk

E-mail: formand@numismatik.dk

Føroya Myntsavnarafelag

Grundlagt 1989

Formand: Jóhannes Andreasen

Hjemmeside: myntsavnarafelag.qsite.dk

E-mail: ja@kallnet.fo

Myntsafnarafélag Íslands

Grundlagt 1969

Formand: Eirikur Lindal

Hjemmeside: mynt.is

E-mail: eirikur@lindalsal.is

Norsk Numismatisk Forening

Grundlagt 1927

Formand: Guttorm Egge

Hjemmeside: norsknum.org <https://www.facebook.com/Norsknumismatiskforening/>

E-mail: sverdy@online.no

Numismatiska Föreningen i Åbo

Grundad 1937

Ordförande: Tom C. Bergroth

E-post: tom.bergroth@royalcourt.se

Skånes Numismatiska Förening

Grundad 1931

Ordförande: Kristian Riesbeck

Hemsida: sknf.se

E-post: foreningen@sknf.se

Suomen Numismaattinen Yhdistys/

Numismatiska Föreningen i Finland

Grundad 1914

Ordförande: Petteri Järvi

Hemsida: snynumis.fi

E-post: sny@snynumis.fi

Svenska Numismatiska Föreningen

Grundad 1873

Ordförande: Jan-Olof Björk

Hemsida: numismatik.se

E-post: info@numismatik.se

Den kongelige Mønt- og Medaillesamling,

Nationalmuseet

Frederiksholms Kanal 12, 1220 København K, Danmark

Michael Andersen

Hjemmeside: natmus.dk

E-mail: michael.andersen@natmus.dk

Kungl. Myntkabinetet

Naravägen 13-17, Box 5428, 114 84 Stockholm, Sverige

Cecilia von Heijne

Hemsida: myntkabinetet.se

E-mail: Cecilia.vonHeijne@shm.se

Historiska museet vid Lunds Universitet

Krafts torg 1, 223 50 Lund, Sverige

Gitte Tarnow Ingvardson

Hemsida: luhm.lu.se

E-post: gitte.ingvardson@luhm.lu.se

Myntkabinetet, Kulturhistorisk museum,

Universitetet i Oslo

Frederiksgate 2, Oslo

Postadress: Postboks 6762. St. Olavsplass, 0130 Oslo

Håkon Roland

Hjemmeside: khm.uio.no

epost: hakon.roland@khm.uio.no

Myntsafn Seðlabanka og Þjóðminjasafns

Einholt 4, 105 Reykjavík, Island

Sigurdur H. Palmason

Hemsida: sedlabanki.is

E-mail: shp@cb.is

Nationalmuseets Myntkabinett

Mannerheimintie 34, P.O. Box 913

00101 Helsinki, Finland

Frida Ehrnsten

Hemsida: kansallismuseo.fi/sv/samlingar/

E-post: frida.ehrnsten@kansallismuseo.fi

Numismatiska Forskningsgruppen,

Stockholms universitet

106 91 Stockholm, Sverige

Professor Jens Christian Moesgaard

Hemsida: archaeology.su.se/

numismatiska-forskningsgruppen

E-post: jens.christian.moesgaard@ark.su.se

Uppsala universitets myntkabinett

Besöksadress: Universitetshuset, Biskopsgatan 3

Postadress: Gustavianum, Uppsala universitets museum,

Akademiagatan 3, 753 10 Uppsala, Sverige.

Ragnar Hedlund

Hemsida: coincabinet.uu.se

E-post: myntkabinetet@gustavianum.uu.se

Mangler du kronen på værket?

Møntauktion i København 2. og 3. november 2020

*Nicholas II,
37 ½ Roubles – 100 Francs 1902.
Vurdering: 600.000 -800.000 kr.*

BRUUN RASMUSSEN
MØNTAUKTIONER

Baltikavej 10
2150 Nordhavn
Tel +45 8818 1111